8. 2. 2006

ID: 38555

Žaloba na určení

Lze-li žalovat o určení práva nebo právního vztahu, není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy, jež se tohoto práva nebo právního vztahu týká.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České reubliky sp.zn. 26 Cdo 635/2003, ze dne 25.3.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobkyně J. P., zastoupené advokátkou, proti žalovaným 1) M. N. a 2) M. N., zastoupeným advokátkou, o určení neplatnosti nájemní smlouvy, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 7 pod sp. zn. 5 C 81/2001, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. března 2002, č. j. 19 Co 43/2002-39, tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění :

Obvodní soud pro Prahu 7 (soud prvního stupně) rozsudkem ze dne 3. 10. 2001, č. j. 5 C 81/2001-22, určil, že smlouva o nájmu služebního bytu uzavřená dne 18.1.1994 mezi P. b. z. a M. N. je neplatná, a zamítl žalobu se žádostí, aby žalovaným byla uložena povinnost vyklidit byt sestávající ze dvou pokojů, kuchyně a příslušenství, o celkové podlahové ploše 211,28m2, I. kategorie (dále jen „předmětný byt“), situovaný v rodinném domě č.p. 53, v P. (dále jen „předmětný dům“), a vyklizený jej předal žalobkyni do 15 dnů od právní moci rozsudku; dále rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky.

Soud prvního stupně především dovodil, že žalobkyně je vlastnicí předmětného domu, který jí byl vydán jako oprávněné osobě podle zákona č. 87/1991 Sb., a že smlouva o nájmu předmětného bytu ze dne 18.1.1994 je vskutku neplatná pro rozpor s ustanovením § 9 zák. č. 87/1991 Sb. Dále rovněž dovodil, že na požadovaném určení má žalobkyně naléhavý právní zájem, neboť jedině toto určení mohlo postavit na jisto vztah mezi žalobkyní a žalovanými ke dni vydání rozsudku soudu prvního stupně, když žalobkyně neměla vědomost o nějakém dřívějším navázání užívacího vztahu ohledně předmětného bytu a když se nejedná jen o předběžnou otázku k vyklizení bytu proto, že v řízení vyšly najevo i nové skutečnosti, o kterých žalobkyně nevěděla, ale které mají vliv na úspěšnost jejího dalšího požadavku na vyklizení bytu. Poté také dovodil, že předmětný byt je bytem služebním, který byl žalovanému přidělen rozhodnutím ředitele Pražské botanické zahrady ze dne 21.10.1976, že žalovanému vniklo právo osobního užívání tohoto bytu, jež se s účinností od 1.1.1992 změnilo na právo nájmu a trvá doposud. Vznik práva společného užívání (společného nájmu) služebního bytu manžely je vyloučen. Z uvedených důvodů soud prvního stupně zamítl žalobu o vyklizení bytu proti oběma žalovaným.

K odvolání žalovaných, které směřovalo jen proti vyhovujícímu určovacímu výroku, Městský soud v Praze (odvolací soud) rozsudkem ze dne 6. 3. 2002, č. j. 19 Co 43/2002-39, rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o určení neplatnosti smlouvy o nájmu předmětného bytu změnil tak, že žalobu zamítl; současně rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů. Odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k závěru, že žalobkyně nemá na požadovaném určení naléhavý právní zájem ve smyslu ustanovení § 80 písm. c/ o.s.ř.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost dovozovala z ustanovení § 237 odst. 1 písm. a/ o.s.ř. a v němž uplatnila dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. Odvolacímu soudu vytýká, že nesprávně posoudil existenci jejího naléhavého právního zájmu na požadovaném určení. Dle jejího názoru je třeba postavit na jisto vztah mezi ní a žalovaným 1/, respektive oběma žalovanými. Ztotožňuje se s názorem soudu prvního stupně, že nájemní smlouva ze dne 18.1.1994 je neplatná s ohledem na tzv. blokační ustanovení zákona č. 87/1991 Sb. Poukazuje na to, že žalovaný 1/ předložil až při prvém a jediném jednání další smlouvu o nájmu předmětného bytu ze dne 1.4.1993, kterou soud prvního stupně rovněž označil za neplatnou s ohledem na us. § 9 odst. 1 zák. č. 87/1991 Sb. Při tomtéž jednání předložil žalovaný 1/ dokument ze dne 21.10.1976 vystavený P. b. z. a označený jako „přidělení služebního bytu“, jímž osvědčoval vznik užívacího, respektive nájemního práva k předmětnému bytu. V uvedeném dokumentu je uvedeno, že v případě rozvázání pracovního poměru je uživatel povinen předmětný služební byt uvolnit nejpozději do jednoho měsíce ode dne platnosti rozvázání pracovního

poměru. Je nesporné, že pracovní poměr žalovaného 1/ v P. b. z. skončil ke dni 31.3.1999. Z uvedeného dle názoru žalobkyně vyplývá, že se jednalo o právo užívání, respektive nájmu, na dobu určitou. Tento fakt nemění shora uvedené nájemní smlouvy z let 1993 a 1994, které obsahovaly úpravu doby trvání nájmu služebního bytu na dobu neurčitou, a to proto, že byly a jsou neplatné. V tom spatřuje žalobkyně naléhavý právní zájem na požadovaném určení. Žalobkyně dále vyjádřila přesvědčení, že je na místě právní režim dotčeného bytu vyřešit tak, aby žádný z účastníků nebyl na pochybách, jaká přesně jsou jeho práva a povinnosti. Zástupkyně žalovaných totiž žalobkyni opakovaně tvrdí, že se v daném případě o služební byt nejedná. Protistrana také považuje zmíněné smlouvy z roku 1993 a 1994 pouze za nepodstatné akty okrajově upravující obsah smlouvy původní, která však v písemné formě neexistuje. Vzhledem k tomu, že celá záležitost bude řešena i dále v budoucnosti, a to především na eventuální povinnost žalobkyně zajistit bytovou náhradu pro žalované, zejména s přihlédnutím k otázce přiměřenosti náhradního bytu a právního postavení druhé žalované, žalobkyně žádá Nejvyšší soud o stanovisko, kterou nájemní smlouvou se má řídit. Po absolvování řízení před soudy obou stupňů se domnívala, že bude mít tuto otázku jednoznačně zodpovězenu. Žalobkyně nechce nikoho poškodit, chce však vědět, jaké má povinnosti vůči žalovaným. Poukázala na to, že se nejprve mnoho let soudila o vrácení předmětného domu, a nyní se do něj nemůže vrátit, protože jí v tom brání jí neznámá překážka. Žalobkyně navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu i soudu prvního stupně a vrátil věc Obvodnímu soudu pro Prahu 7 k dalšímu řízení.

Žalovaní ve svém vyjádření označili dovolání žalobkyně za nedůvodné, vyjádřili přesvědčení, že žalobkyně v dovolání neuvedla žádné argumenty vyvracející závěr odvolacího soudu o nedostatku naléhavého právního zájmu na požadovaném určení, poukázali na to, že soud prvního stupně v rozsudku, který ve výroku o zamítnutí žaloby na vyklizení nabyl právní moci, neboť jej žalobkyně odvolání nenapadla, jednoznačně posoudil právní vztah mezi žalobkyní a žalovanými tak, že žalovaný je nájemcem předmětného bytu. Z uvedených důvodů navrhli, aby dovolání bylo zamítnuto.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) konstatuje, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastnicí řízení (§ 240 o.s.ř.), za splnění podmínky advokátního zastoupení dovolatelky (§ 241 o.s.ř.), a že je podle § 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř. přípustné, neboť směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé.

Podle § 242 odst. 1 a 3 o.s.ř. dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden; přitom je vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil. Je-li dovolání přípustné, je dovolací soud povinen přihlédnout k vadám řízení uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o.s.ř., jakož i k tzv. jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 241a odst. 2 písm. a/ o.s.ř.). Existence uvedených vad nebyla tvrzena a ze spisu tyto vady zjištěny nebyly.

Dovolatelka v dovolání uplatnila dovolací důvod uvedený v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. O nesprávné právní posouzení věci ve smyslu uvedeného ustanovení jde obecně tehdy, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Se zřetelem k právnímu posouzení věci odvolacím soudem a k obsahové konkretizaci uplatněného dovolacího důvodu je předmětem dovolacího přezkumu posouzení správnosti právního názoru odvolacího soudu, že žalobkyně nemá na požadovaném určení neplatnosti nájemní smlouvy ze dne 18.1.1994 naléhavý právní zájem.

Ve smyslu ustanovení § 80 písm. c/ o.s.ř. lze žalobou uplatnit, aby bylo rozhodnuto o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem.

Existence naléhavého právního zájmu na žádaném určení podle § 80 písm. c/ o.s.ř. je u určovací žaloby nezbytnou podmínkou její přípustnosti. Žalobce má právní zájem na požadovaném určení, jestliže by bez tohoto určení bylo ohroženo jeho právo nebo právní vztah, na němž je zúčastněn, nebo jestliže by se jeho postavení bez tohoto určení stalo nejistým (srov. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.6.1995, sp.zn. III. ÚS 17/95, publikovaný pod pořadovým číslem 35 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky, svazek 3, ročník 1995 - I. díl). Určovací žaloba podle § 80 písm. c/ o.s.ř. je tedy prostředkem umožňujícím poskytnutí ochrany právního postavení žalobce dříve, než toto jeho postavení bylo porušeno, takže jejím cílem je zásadně poskytnutí preventivní ochrany; není proto opodstatněna tam, kde právní vztah nebo právo byly porušeny a kde je třeba domáhat se ochrany žalobou na plnění.

Určovací žaloba má místo jednak tam, kde její pomocí lze eliminovat stav ohrožení práva či nejistoty v právním

vztahu a k odpovídající nápravě nelze dospět jinak, jednak v případech, v nichž určovací žaloba účinněji než jiné právní prostředky vystihuje obsah a povahu příslušného právního vztahu a jejím prostřednictvím lze dosáhnout úpravy, tvořící určitý právní rámec, který je zárukou odvrácení budoucích sporů účastníků. Tyto funkce určovací žaloby korespondují právě s podmínkou naléhavého právního zájmu; nelze-li v konkrétním případě očekávat, že je určovací žaloba bude plnit, nebude ani naléhavý právní zájem na takovém určení. Přitom příslušné právní závěry se vážou nejen k žalobě na určení jako takové, ale také k tomu, jakého konkrétního určení se žalobce domáhá. Zamítá-li soud žalobu na určení pro nedostatek naléhavého právního zájmu na takovém určení, je vyloučeno, aby současně žalobu přezkoumal po stránce věcné. (Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.2.1997, sp. zn. 3 Cdon 1097/96, a rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.3.1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněné v časopise Soudní judikatura č. 3, ročník 1997, pod pořadovými čísly 20 a 21).

Jestliže právní otázka (platnost smlouvy), o níž má být rozhodnuto určovacím výrokem, má povahu předběžné otázky ve vztahu k existenci práva nebo právního vztahu, není dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky, lze-li žalovat přímo na určení existence práva nebo právního vztahu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3.1996, sp. zn. II Odon 50/96, uveřejněný v časopisu Soudní rozhledy č. 5/1996 str. 113).

Lze-li žalovat o určení práva nebo právního vztahu, není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy, jež se tohoto práva nebo právního vztahu týká (srov. rozsudek uveřejněný pod č. 68/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Odvolací soud při posouzení otázky, zda žalobkyně má naléhavý právní zájem na požadovaném určení, vycházel ze závěrů citované judikatury, od nichž nemá dovolací soud důvod se odchýlit. Žalobkyně přitom v dovolání neuvádí žádné argumenty způsobilé závěry odvolacího soudu zvrátit. Žalobkyně se mýlí, pokud se domnívá, že jí požadované určení neplatnosti smlouvy ze dne 18.1.1994 je způsobilé „postavit na jisto vztah“ mezi ní a žalovanými. Je zřejmé, že určení neplatnosti uvedené smlouvy nic nevypovídá o tom, zda a jaký právní vztah mezi účastníky existuje a jaká práva a povinnosti z tohoto vztahu pro účastníky plynou.

Odvolací soud zcela správně upozornil, že nedostatek naléhavého právního zájmu na požadovaném určení vyplývá již z toho, že žaloba na vyklizení bytu byla zamítnuta, a otázka platnosti smlouvy o nájmu ze dne 18.1.11994 byla jen jednou (nikoli však jedinou) předběžnou otázkou, kterou soud při posuzování důvodnosti žaloby o vyklizení řešil. Nelze přitom souhlasit s názorem soudu prvního stupně (jehož se dovolává žalobkyně), že naléhavý právní zájem na požadovaném určení je dán tím, že v řízení vyšly najevo nové, žalobkyni neznámé skutečnosti, které mají vliv na úspěšnost žaloby o vyklizení. Okolnost, zda určité skutečnosti vyšly pro žalobkyni najevo až v průběhu řízení, nemá na posouzení naléhavosti jejího právního zájmu žádný vliv. A pokud žaloba o vyklizení byla shledána nedůvodnou bez ohledu na posouzení otázky platnosti smlouvy ze dne 18.1.1994, je to naopak další argument svědčící ve prospěch závěru, že určení neplatnosti uvedené smlouvy nemá pro žalobkyni žádný praktický význam, a žalobkyně tedy nemůže mít na požadovaném určení naléhavý právní zájem.

Nedostatek doložení naléhavého právního zájmu je samostatným a prvořadým důvodem, pro který nemůže určovací žaloba obstát a který sám o sobě vede k jejímu zamítnutí. Právě proto je vyloučeno, aby se v případě, že soud dospěje k závěru o nedostatku naléhavého právního zájmu, zabýval meritem věci, tedy otázkou, zda dotčená smlouva skutečně neplatná je. Z tohoto důvodu jsou irelevantní argumenty, které žalobkyně v dovolání snáší na podporu svého názoru o neplatnosti citované smlouvy. Stejně tak jsou pro rozhodnutí dovolacího soudu bez významu úvahy žalobkyně o tom, zda je platná smlouva o nájmu z r. 1993, zda předmětný byt je bytem služebním a zda právo osobního užívání, popřípadě právo nájmu zaniklo uplynutím doby, na kterou bylo sjednáno, neboť na posouzení uvedených otázek napadené rozhodnutí odvolacího soudu nespočívá.

Pokud pak žalobkyně žádá Nejvyšší soud o zaujetí stanoviska k otázce, kterou nájemní smlouvou se má řídit, pak tato otázka zjevně překračuje rámec dovolacího řízení, v němž dovolací soud, jak již bylo uvedeno, je oprávněn přezkoumávat správnost napadeného rozhodnutí odvolacího soudu pouze z hlediska dovoláním uplatněných důvodů. K tomu lze dodat, že pokud žalobkyně nepodala odvolání proti zamítavému výroku rozsudku soudu prvního stupně, v důsledku čehož se odvolací soud správností tohoto výroku nemohl zabývat a o této části předmětu řízení proto nerozhodoval, nemůže se právními otázkami, na nichž je rozhodnutí soudu prvního stupně v této části založeno, přirozeně zabývat ani dovolací soud.

Jelikož se žalobkyni správnost napadeného rozhodnutí prostřednictvím užitých dovolacích důvodů zpochybnit nepodařilo, Nejvyšší soud – aniž ve věci nařídil jednání (§ 243a odst. 1 o.s.ř.) – dovolání jako nedůvodné zamítl (§ 243b odst. 2 věta před středníkem a odst. 6 o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)